

ביאורים

כעת מספר הרמב"ם כיצד קרה שטענו בדבריו כאשר התפרסם חיבורו, ומה הביא אותו לשוב ולהאריך בעניין תחיית המתים. ראשית - אדם מדמשק טעה בדבריו וכן הטעה אחרים. הרמב"ם כתב שבעולם הבא אין גוף, ואותו תלמיד בדמשק הבין מכך שלא תהיה 'תחיית המתים', כיוון שמשמעה היא החזרה של הנפש לגוף - והרי אין כלל צורך בגוף בעולם הבא. על דברי חכמים שהביאו כנגדו, ענה שהם משל בלבד. בשלב זה הרמב"ם לא ראה צורך להגיב, כיוון שזוהי טעות של אדם אחד.

לאחר כן הגיעה איגרת מתימן ובה שוב סופר על אנשים שטענו שהגוף יכלה ולא יחזור לשימוש, והעונש והשכר - יגיעו רק לנפש. גם הם לקחו ראיותיהם מדברי הרמב"ם על מציאות העולם הבא, וגם הם אמרו שכל דברי חכמים שנאמרו בנושא זה הינם משל. במקרה זה הרמב"ם השיב לשואלים, והסביר שתחיית המתים אכן תהיה, והיא אינה סותרת את העולם הבא, כיוון שהיא שלב מקדים לו. אחר תחיית המתים יגיע העולם הבא, שבו אכן לא יהיו גופות.

בפעם שלישית שהרמב"ם קיבל מידע על טעות בעניין תחיית המתים, הגיעה הידיעה מבגדד. סיפרו שאדם אחד הגיע לרבי שמואל הלוי, ראש הישיבה שם, ושאל אותו על עניינים אלו, והרב השיב לו, וחיבר מאמר בנושא תחיית המתים, כאשר הוא דן בדברי הרמב"ם ומסביר חלק מהם. על אחדים מדברי הרמב"ם אמר שהם טעות. מאמר זה הגיע אל רמב"ם, ולרמב"ם היו מספר השגות עליו. ראשית, הוא השיג על אוסף דרשות חז"ל שהרכיב את המאמר, וטען שבמעשה הקיבוץ עצמו אין כל חכמה מיוחדת, ואין זה תפקיד החכמים. תפקידים הוא יצירת ביאור מתקבל על הדעת של הרעיונות המסתתרים בדרשות.

הרחבות

• תחיית המתים עם הגוף

והוא שוב הנפֶּשׁ לגוף. הרמח"ל מבאר את היחס בין הגוף לנשמה: "גזרה החכמה העליונה שיהיה האדם מורכב משני הפכים, דהיינו מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארצי ועכור, שכל אחד מהם יטה בטבע לצדו, דהיינו הגוף לחומריות והנשמה לשכליות, ותימצא ביניהם מלחמה; באופן שאם תגבר הנשמה, תתעלה היא ותעלה הגוף עמה, ויהיה אותו האדם המשתלם בשלימות המעותד; ואם יניח האדם שינצח בו החומר, הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו" [דרך השם א, ג]. האדם מורכב משני הפכים - חומר ורוח, ותפקידו בעולם לרומם את הגוף החומרי בעזרת הצד הרוחני שבו. אולם בהמשך הוא מבאר: "שהנשמה כל זמן היותה בגוף בעולם הזה שהרע דבוק בו, שאי אפשר שיפרד ממנו לגמרי, תהיה גם היא חשוכה ועמומה. ואף על פי שעל ידי המעשים הטובים שהאדם עושה קונה היא בעצמה שלימות יקר, לא יוכל הדבר להיגלות, ולא תוכל להזדהר בזה שהיה ראוי לה להזדהר כפי היקר ההוא שהיא משגת באמת, אלא הכל נשאר כבוס בעצמותה עד הזמן שניתן להיגלות". הצד החומרי באדם גם מעיב ומחשיך באופן שאין הנשמה יכולה להתגלות בכל גדולתה. הרמח"ל ממשיך ומחדש שבתחיית המתים המצב יהיה אחר: "אכן בשובה בגוף אחר התחיה, לא תתמעט ולא תתעלם, אלא תכנס בכל זהריה ובכל כחה, ואז מיד תזכר את הגוף ההוא זיכור גדול". הגוף אחרי תחיית המתים כבר לא יחשיך את האור של הנשמה, והאדם יוכל להגיע לשלמותו.

הדעה שאין תחיית המתים

וכאשר התפרסם חיבורו בארצות, והתפשט בקצוות, נאמר לנו שאחד מן התלמידים בדמשק אמר שאין תחיית המתים, ולא תשוב הנפש לגוף אחרי הפרדה. ואמרו כל אנשי המעמד ההוא איך תאמר זה? והתחיל להביא ראיה ממה שזכרנוהו אנחנו בחיבורנו, שהתכלית הוא העולם הבא, ושאין גוף בו, והתחילו הם להביא ראיה מן המפרסם באמה ונדברי החכמים בזה, ואמרו שהם כלם משל, וארכו דבריהם עמו. וכאשר נודע לנו מה שארע לא הרגשנו אליו, ואמרנו זה בטל במעוטו, שאין מי שיסכל זה ולא מי שיקשה עליו הבנת מה שאמרנוהו.

וכאשר היה בשנת אלף וחמש מאות לשטרות, הגיעה אלינו אגרת מארצות תימן, ישאלו בה על דברים, ואמרו שיש אנשים אצלם שפסקו שהגוף יכלה ויפסד, ולא תשוב הנפש לגוף אחר הפרדה, ושהגמול והענש לנפש לבד. והביאו ראיה ממה שאמרנוהו אנחנו בבני העולם הבא. וכאשר נזכרו להם דברי החכמים הגלויים המבארים בתחיית המתים, וקצת דברי הנביאים, אמרו זה משל ויפרש. ואמר לנו זה השואל שהתפשט אצלם זה הדעת, והשליכו זולתו, ובקשו ממנו תשובה, והשיבנו על שאלותיהם, ובארנו להם שתחיית המתים פנת התורה, והוא שוב הנפש לגוף, ולא יפרש זה. ושחיי העולם הבא אחר תחיית המתים כמו שאמרנו בפרק חלק, וחסבנו שזה השעור מספיק.

רבי שמואל הלוי על תחיית המתים

וכאשר היתה השנה שנת א' תק"ב לשטרות, והגיעו אלינו כתבים ממקצת חבירינו מבבל, זכרו ששואל מאנשי תימן שאל על העניינים ההם בעצמם לזה ראש ישיבה רבנו שמואל הלוי הנסמך בבגדד בזמננו זה, ושהוא חבר להם מאמר בתחיית המתים, ושם דברינו בזה הענין קצתם טעות ושגגה, וקצתם שאפשר להתנצל עליהם, ונצל אותנו ועזר מעט בקלמוסו.

ואחר אלו המכתבים נשלח אלינו זה המאמר אשר חברו זה הגאון ובלשוננו, וראינו כל הדרשות וההגדות אשר קבצם. וידוע אצל כל אדם שאין המבקש מן החכמים ספור הדרשות והמעשים ההם הנפלאים בלשונם, כמו שידרשו הנשים בבית האבל קצתן לקצתן. אבל המבקש מהם לבאר עניניהם עד שיאותו למשפלה או יקרבו אליו.

לא הרגשנו אליו - לא התייחסנו לדבריו. והשליכו זולתו - אינם מקבלים דעה אחרת. פנת - יסוד ועיקר. שיאותו למשפלה - שיבואו לכלל הבנה שכלית.